

ข้อมูลท้องถิ่น

รายงานผลการดำเนินงานโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

โครงการอนุรักษ์สืมและฮูปแต้มอีสาน (ปีที่ 2) : การอนุรักษ์ฮูปแต้ม
กรณีวัดโนนศิลา บ้านสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

หัวหน้าโครงการ

รศ.ดร.ธาดา สุทธิธรรม

173199

ผู้ร่วมโครงการ

รศ.วิจิต คลังบุญครอง, นายคุณ จันทวงษ์,
นายเพ็ลิ่ง วัตสาร (จิตรกรท้องถิ่น)

ได้รับจัดสรรงบประมาณดำเนินโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
คณะศิลปประยุกต์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ประจำปีงบประมาณ 2554

สารบัญ

คำนำ		ก
บทคัดย่อ		ข
Abstract		ค
1	บทนำ	1
2	การอนุรักษ์สิมและstupแต่้ม: ประวัติ การซ่อมหลังคาและการฝึกอบรม	4
3	การทดสอบสารเคมีและทำความสะอาดstupแต่้ม	20
4	การวิเคราะห์stupแต่้มภายในสิมเก่าวัดโนนศิลา	28
5	การฟื้นฟูstupแต่้มและการปฏิสังขรณ์พระประธาน	42
6	ผลการสำรวจความพึงพอใจที่มีต่อการดำเนินงานและสรุป	51
	บรรณานุกรม	58
	ภาคผนวก เอกสารที่เกี่ยวข้อง	59

ฝ่ายหอสมุด สำนักวิทยบริการ ม.อุบลฯ

ได้รับโอนนันทนาการจาก

โครงการจัดตั้งกองส่งเสริมการวิจัยฯ มอ.อุบลฯ

๓๐ พ.ย. ๒๕๕๕

คำนำ

สิมหรืออุโบสถ เป็นอาคารเอกลักษณ์ทางพุทธสถาปัตยกรรมอีสาน ซึ่งสิมในอดีต บางแห่งมีการวาดรูปแต้มหรือจิตรกรรมไว้บนผนังภายนอกหรือภายใน เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้เรียนรู้ถึงเรื่องราวทางพุทธศาสนาและปรัชญา รูปแต้มเหล่านี้มีความงดงามและเปี่ยมไปด้วยจิตวิญญาณแห่งศรัทธาของผู้วาดที่รังสรรค์งานศิลปะเพื่ออุทิศถวายเป็นพุทธบูชา ผลงานทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมเหล่านี้ จึงยากยิ่งที่จะสามารถสร้างขึ้นใหม่ได้ในปัจจุบัน สิมเก่าที่อายุกว่า 60 ปี ที่ยังคงอยู่อย่างมีบูรณภาพ คือได้รับการทำนุบำรุงหรือซ่อมแซมอนุรักษ์ให้ธำรงคุณค่าทางศิลปสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิม ในปัจจุบันมีจำนวนไม่มากนัก ยิ่งที่ปรากฏรูปแต้มอยู่ด้วย ยิ่งมีอยู่ไม่ถึง 25 หลังในภูมิภาคอีสานนี้ การค้นพบรูปแต้มแหล่งใหม่ภายในสิมเก่าวัดโนนศิลาที่มีอายุเกือบ 70 ปี จึงมีความสำคัญและมีค่ายิ่ง โดยรูปแต้มภายในสิมวัดโนนศิลานี้ เป็นเรื่องราวตามมหาเวสสันดรชาดก ซึ่งเป็นชาดกที่ชาวอีสานให้ความสำคัญที่สุด ครบทั้ง 13 กัณฑ์ และวาดไว้ในลักษณะผ้าผะเหวด จึงแสดงอัตลักษณ์ท้องถิ่นไว้อย่างเต็มเปี่ยม ทั้งด้วยฝีมือ การวาดลวดลายและการให้สีสันทัน นอกจากนี้ยังมีภาพวาดของสตรีในชุดพื้นเมืองอีสานที่นำดอกไม้มาถวายพระประธานเพื่อเป็นพุทธบูชาที่มีความงดงามน่าชมและน่าชื่นใจแก่ผู้ได้พบเห็นเป็นอย่างยิ่ง

ในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมเป็นเรื่องของเทคนิคเชิงช่าง ที่ต้องอาศัยทักษะและการตัดสินใจที่เหมาะสมถูกต้องถึงระดับของการปฏิบัติการที่เหมาะสมต่ออาคาร สำหรับในเรื่องการอนุรักษ์รูปแต้ม นอกจากจะต้องใช้เทคนิคทางวิทยาศาสตร์แล้ว ยังต้องอาศัยฝีมือจิตรกรชั้นสูงในการฟื้นฟูภาพ เพื่อให้มีให้ทำลายและต้องสามารถนำกลับคืนมาซึ่งความงดงามและชื่นใจแก่พุทธศาสนิกชน ซึ่งเหล่านี้ขึ้นอยู่กับคุณภาพและเป็นคุณความดีของสถาปนิก จิตรกร และนายช่างอนุรักษ์

ในขณะที่ความสำเร็จของการอนุรักษ์สิมและรูปแต้ม ที่วัดโนนศิลา บ้านสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ที่แท้จริงนั้น ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของทุกฝ่าย โดยเฉพาะเจ้าอาวาส พระสงฆ์ สามเณร นักเรียน นักศึกษา ครู อาจารย์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ชาวบ้าน และประชาชนที่เข้าร่วมโครงการ ที่ช่วยกันคนละไม้คนละมือ ด้วยกำลังกาย กำลังใจ กำลังศรัทธาและกำลังทรัพย์ จนทำให้สิมและรูปแต้ม วัดโนนศิลา บ้านสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น กลับฟื้นคืนชีวิตมาได้อย่างงดงามยิ่งแล้ว

ขออานิสงส์ที่ทุกท่านได้กระทำความร่วมมือกันอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ ทั้งเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาและสืบทอดพุทธศาสนา จงอำนวยชัยให้ทุกท่านมีความสุขสถาพรยั่งยืนนานเทอญ.

บทคัดย่อ

โครงการอนุรักษ์สิมและฮูปแต้มอีสาน ปีที่ 2 เป็นการดำเนินงานที่ต่อเนื่องจากปีแรก หลังจากการซ่อมหลังคาและบันทึกฮูปแต้มแหล่งใหม่ในภาคอีสาน ที่สิมวัดโนนศิลา บ้านสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น แล้วเสร็จใน พ.ศ. 2553 โดยใน พ.ศ. 2544 เป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูฮูปแต้ม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) การอนุรักษ์สิมและฮูปแต้มอีสาน และ 2) เพื่อการเรียนรู้ ฟื้นฟูภูมิปัญญาและสืบทอดวิธีการเขียนฮูปแต้ม การดำเนินการใช้หลักและวิธีการอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วม โดยผ่านการบรรยาย และฝึกปฏิบัติการภาคสนามให้พระสงฆ์ สามเณร นักเรียน นักศึกษา ครู อาจารย์ ข้าราชการ และประชาชนทั้งในและนอกชุมชน ภายใต้การดูแลอย่างใกล้ชิดของคณะผู้ดำเนินโครงการ ซึ่งประกอบด้วยสถาปนิกผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม และจิตรกรผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธจิตรกรรมอีสาน ซึ่งการดำเนินโครงการได้ทำความสะอาดผนังที่มีฮูปแต้มเพื่อการอนุรักษ์ทั้ง 4 ด้านภายในสิมเก่าวัดโนนศิลา ทำการฟื้นฟูฮูปแต้มบนผนังด้านหลังพระประธานและทำการปฏิสังขรณ์พระประธานภายในสิม

ในการดำเนินโครงการ มีผู้เข้าร่วมโครงการ 41 คน เป็นชาย 19 คน หญิง 22 คน จากผลการวิจัยในการสำรวจความพึงพอใจที่มีต่อการอนุรักษ์สิมและฮูปแต้มอยู่ในระดับดีที่สุด-ดีมาก ในทุกด้าน โดยในภาพรวมอยู่ที่ร้อยละ 82.2 โดยในรายละเอียดจำแนกเป็น 1) ด้านการอนุรักษ์อาคาร ความพึงพอใจอยู่ในระดับสูงที่สุด คือ ร้อยละ 95 2) ด้านการอนุรักษ์ฮูปแต้ม ความพึงพอใจอยู่ที่ร้อยละ 75 เนื่องจากหลายรายเห็นว่าอยากให้มีการฟื้นฟูฮูปแต้มบนผนังให้ครบทั้งสี่ด้าน 3) ด้านการเรียนรู้ การมีส่วนร่วม และจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ความพึงพอใจอยู่ที่ร้อยละ 83.1

ผลสัมฤทธิ์ของโครงการคือสิมและฮูปแต้มในแหล่งที่พบใหม่ได้รับการอนุรักษ์ตามหลักวิชาการสากล สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวของภาคอีสานได้ ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมที่มีการฟื้นฟู ปลูกฝังและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสู่เยาวชนรุ่นใหม่ได้อย่างยั่งยืนอีกด้วย.